

PŁOCHY (131) *ai*

o jasne.

[*comp* płoŹszy.]

sg m N płochy (23). ◊ *G* płoeh(e)go (3). ◊ *A* płoeh(e)go (5), płoehy (4); -égo (1), -(e)go (4). ◊ *I* płoehym (2). ◊ *L* płoehym (2). ◊ *f N* płoehá, [płoŹszá] (16), [płoeha], płoeh(a) (5); ~ (*attrib*) -á (8); ~ (*praed*) -á (8), [-a]. ◊ *G* płoeh(e)j (10). ◊ *A* płoehą (7). ◊ *I* płoehą (9). ◊ *L* płoehéj (4); -éj (1), -(e)j (3). ◊ *V* płoehá (1). ◊ *n N* płoeh(e) (4). ◊ *G* płoeh(e)go (3). ◊ *A* płoeh(e) (5). ◊ *I* płoehym (1). ◊ *pl N m an* płoeh(e) [*cum N pl*: konie] (1). *subst* płoehé (6); -é (2), -(e) (4). ◊ *G* płoehych (7). ◊ *D* płoehym (1). ◊ *A m pers* płoeh(e) (2). *m an* płoeh(e) [*cum N pl*: konie] (1). *subst* płoehé (6); -é (3), -(e) (3). ◊ *I m* płoehymi (1). *n* płoehymi (1). ◊ *L* płoehych (1).

[*Składnia comp*: płoŹszy niż co.]

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Niestaly, nierozważny, niepoważny, lekkomyślny; perversus Modrz, Cn; levis Calag, Cn; incertus, procax, turbulentus, vecor, vesanus Mącz; ventosus, volubilis Cn (83) : Murm 38; Niechay wzdy rozum wżywa na wżem fwey zwirzchnoŹci A oŹtrzeza wolney myŹli od płoehy miłoŹci RejJóz F6v, E4 [2 r.]; RejRozm 392; RejWiz 66v, 81v, 161; Tákżeć y dziś náŹ Parys/ káŹdy w fwey młodoŹci/ Obmiya zacnoŹć/ rozum/ w płoehy omylnoŹci RejZwierz 43; Mącz 469b; Prot A2; SarnUzn E4; RejZwierc 91v, 127, 219; Bo pychá/ á co ieŹt inŹzego/ iedno (iáko AuguŹtin nápiŹal) włafney ále płoehy zacnoŹci miłoŹć? ModrzBaz 56, 7v, 116; Calag 552a; KochPs 138; SkarŹyw A2, 200, 371; NiemObr 136; WisznTr 25; RybGęŹli Dv, D2v; CzahTr L4.*

W połączeniu szeregowym (1): SłyŹę tu [...] MłodoŹć płoehą á niekárną/ NiewŹtydliwą w mowie márną *BielKom E2v*.

W przeciwstawieniach: »płoehy ... stateczny (2), skromny, trzeŹwi, uczciwy, z postawą przystojną« (4): SłyŹyŹ Źłowá wćŹiwe co rozeznáć Źnádnie/ Wnet wćzyniŹ z nich płoehy/ gdyć niechuć przypádnie. *RejWiz 118v; GórnDworz K4; RejZwierc 125; ModrzBaz 55v*.

W charakterystycznych połączeniach: płoehy *afekt, biesiada, chciwoŹć, ćwiczenie, lata [w tym: czasy albo lata (1)] (3), miłoŹć (4), myŹl (3), nadzieja (2), omylnoŹć, postawa, postępek, przedŹwzięcie (2), rozsádek, rozum (3), rzecz Źwiecka, Źłowa, sprawa, taniec, twarz, umienie, zacnoŹć, zapalczywoŹć*.

Wyrażenia: »płoeha młodoŹć« (6): *BielKom E2v; RejWiz 40; RejZwierc 106, 162v; WisznTr 28; [O Źmierci Władysława Warneńczyka] Lecz płoeha młodoŹć wnet krolá wwioldłá, Záczynm w podziemne páłace przywioldłá KlonKr E4*.

»płoehy przyrodzenie« = *animus turbulentus Mącz (3): Mącz 469b; RejZwierc 73v; Bo [zbytek] y wiele koŹtuie/ y płoehy przyrodzenie [vanitatem animi] bogáctwy Źię popiŹuiące wydawa. ModrzBaz 50*.

Szeregi: »płoehy ani błaŹeńŹki« (1): tańce niemáią być płoehy áni błaŹeńŹkie [*leves aut histrionici*]; ále Źkromne/ trzeŹwie/ z poŹtawą przyŹtoyną *ModrzBaz 55v*.

»płoehy a bystry« (1): niemáŹ tu płoehy á byŹtrej zapalczywoŹci/ ále Źtáteczna ŹierdzitoŹć/ ktorą rozum/ á baczenie/ wzbudza/ y rządzi. *GórnDworz K4*.

»lekki a (et) płochy« (2): Niechay fie śmieią iáko chcą ci nędznicy/ ále tym śmiechem co inźzego pokázuią s łiebie/ iedno lekkie á płoché przedlięwzięcie. *SarnUzn Cv*; *Leichtfertig*. Lekki/ et płochy. Nieftały. *Levis. Calag 330a*.

»płochy a nieustawiczny« (1): Abowiem płoché á nieuftáwiczne czáfy álbo láthá zázwdy ná máley pieczy bywały v niego [*u Pana Boga*]. *RejZwierc 125*.

»odmienny a płochy« (1): Gdyż tu kázda rzecz świecka odmienna á płocha. *RejWiz 54*.

»szalony a płochy« (1): Lieć mi fie zda yż ten [*poseł*] z Bogem Mało wradzie bywa bo wiem Leb śfaliony a płocha twarz *RejKup t4v*.

W przén (7) : Ktori iedno śpłochą głową To kazdego kotem zową *RejRozm 393*; Pośpolicze śplochey glowky Zawzdy śalone przymowky. *RejKup K*; A pewnie że Czo gdzie sbroij Gdy ten plochy lép opoij *RejKup n6v*; Darmo łobie ten lep Trffoziś Ano y tak barzo Płochy Niemaś wniem cznoty nj trochy *RejKup dd5v*; Ale przeto was mierzi [*odszczepińców w papieżu*] że w nim gębá płocha/ Ktemu krzywo pátrzyćie ná kázdego Włochá. *Prot C2*; Co śprośnieyźzego może być ná świecie/ Gdy fie śzaleńtvo w płochym łbie záplecie. *RejZwierc 214v*.

Szereg: »płochy i próżny« (1): Pijány máło s śzalonym iest rozny/ Bo w obudwu łeb płochy bá y próżny. *RejZwierc 218*.

Przen: *Zmienny, nietrwáły, przemijający (9)* : *RejWiz 43v*; Płocha cześć ludzka/ y chłubá znikoma *KochPs 73*; *WisznTr 22*; [*Jedni*] to łobie zá płochy śen y bayki máią/ Gdy im o przyśłym wieku drudzy powiádaią. *KołakSzczęśl A3*; Pierwśza piecza o zyłku/ niż o poczćiwośći/ A wiárá z płochym łzcześćiem rowney śtátecznośći. *RybGęśli C3v*; *GosłCast 9*.

Wyrażenia: »płoché koła« (1): O Błędna Fortuno [...] Ty płochymi koły czáfy iák chceź mykaź *RybGęśli Bv*.

»płocha odmiennosc« (1): Niegodzien tego ten świat záwikłány/ Aby miał [...] [*człowiek*] łwé łcześliwośći Sądzić ná iego płochéy odmiennosci. *KochPieś 48*.

Szereg: »lekki, płochy« (1): śny lekkie/ śny płoché nas báwią *KochTr 11*.

α. *Niespokojnie ruchliwy; w przén (1)* : Procaces manus, Płoché á wźzetczne ręce/ które y tego y owego ruźáją. *Mącz 324b*.

a. *O ludziach (21)* : Swátoboy [...] gdy zoftáł krolem Moráwłkim/ począł być płochy á dziwne rzeczy śtroić *BielKron 322v*; *Mącz 423d*; *BielRozm 5*.

płochy w czym (2): (*did*) Pośel niefmię czału pomknać: (—) Niechcze ia być wtym tak płochy Niefmm odwlec aby trochy. *RejKup e8v, d7v*.

W przeciwstawieniach: »płochy ... przemyślny, rządny, stateczny, wielki« (4): *RejRozpr F3v*; *BielKom F5v*; [*Kasandra do Pryjamusa*] O oycze co czyniź/ [...] iefli fleź w tákich rzeczach wielkich do Greciey/ pośliź wielkie śprawce á nie płoché álbo młode *BielKron 55v*; *RybGęśli Cv*.

Przysłowie: Bo śnadz lepśfa rządna trochá Niźli wielkoć [= *wielka ilość*] kiedy płocha *RejRozpr F3v*.

Zwrot: »okroćć [*kogo*] płochego« (1): [*Pokora do młodzieńca*] Chcieyże moy dar otrzymać [...] Abych cie okroćićá ták bárzo płochego/ Człowieká vczyńiá s ciebye śtátecznego *BielKom F5v*.

Wyrażenia: »młokosek płochy« (1): Boy fię rázu Icará młokofká płochego/ Pátrz iák w tęczę w Doedálá Itárcá przemyślno. *RybGęśli Cv.*

»płochy by wiatr« (1): Proteo mutabilior, Płochy, Nieftátteczny/ by wiátr/ Kuropłoch/ Pędziwiárt [!] Ták Itátteczny yáko mało ná slóńcu. *Mącz 327d.*

Szereg: »młody, płochy« [szyk 5:1] (6): *RejWiz 39v marg, Cc7; Roboás [...]* młodych płochych ludzi náfládował *BielKron 82v, 55v; BielSpr 45v; BielRozm 4.*

W przeni (4) :

Wyrażenie: »płocha głow(k)a« = *lekkomyślny, głupi człowiek* (4): *BielKom E3v; RejFig Ee; A* żaden naród aż do tego czáfu od tego [Kościóla krześcijańskiego] fie nigdy nie oderwał/ chyba to teraz kęs płochych główek. *RejZwierc 11v, 215v.*

Przeni (1) : A Ták y ty [...] ktory fie Itáttecznie przebijesz przez to dwoie płoche woysko/ przez huff młodości twoiey/ á przez drugi huff śrzednich lat swoich/ [...] wierz mi/ że to nie ledá bitwy wygrałz. *RejZwierc 126v.*

α. *W funkcji rzeczownika* (1) : (*did*) Mierność mowi do Iustina (—) [...] Ták iuż rozumiem o tobye/ Nie dałz płochym rádzić sobie *BielKom E8v.*

2. *Bojaźliwy, lękliwy, płochliwy; zatrwożony, niespokojny; indomitus, intractatus Mącz; timidus Modrz; fugax Cn* (13) : *RejWiz 99v, 185; BielSat M4v; A* Inadźby Inadniey vpáść záiącá płochego/ Niż gdy Iwá wolá weźmie łeb chłopá młodego. *RejZwierc 28v; KochPs 151; Gdy vflýszą pukawki/ działó w zamku runie/ Ali náłz z płochą twarzą precz od zamku dunie. BielSjem 35; KochPieś 45; KlonWor 37; [płóźlza gęś niżli żoraw BielawMysł E3v].*

[*W przeciwstawieniu:* »płochy ... mężny«: Potáiemnie ná Mulech/ połtał ludzi trochę/ By mógł z mężnych Francuzow przefortelić w płochę [*lege: płoche*]. *RymszaDeket 43.*]

W porównaniach (3):

~ *Jako comparatum* (2): *BielKom F2; znáć iż iákis prześtrách mułiał przypáść ná cie. S płochás przyzedł poftawá/ byś fie s łeći wyrwał/ Alboś co złęgo widzyał RejWiz 170v.*

Jako comparandum (1): *RejPs 148v cf Zwrot. ~*

W charakterystycznych połączeniach: *płocha(-y, -e) gęś, maciory [= rodzice], wrobl, zając; płocha(-e) postawa, sumnienie, twarz.*

Zwrot: »siedzieć jako płochy wrobl pod strzechą« (1): czuyno łiedzieć muffę nie ináczey iáko płochy wrobl pod łtrzechą *RejPs 148v.*

Szereg: »płochy i lękliwy« (1): [Bóg] nie iest ták płochy y lękliwy/ żeby mu trzebá [...]/ obłudą przeciw łzátánowi/ [...]/ połtępowác *CzechEp 204.*

Przeni (1) :

Wyrażenie: »płochy przestrach« (1): Niech że fię czo chcze dzieie ia przy cznocie łtoię A tych płochych przestrachow iłcie fie nie boię *RejJóz F8.*

3. *Dziki, groźny, nieokiełznany, szalony* (16) : *Cespitator equus, Ein streuchig pferd. Płochy kon. Murm 38; GroicPorz mmv; [aluzja do tytułu utworu] racz [...]* Ludzkość okazać przeciw tey łeńey potworze, [...]. Płocha twarz (baczę to łam) i łmiełzna poftawa *KochSat ktv; Effero, Czinię dżikim/*

Płochym/ Szalonym. *Mącz* 120d; *Vacerra*, idem quod vecors et vesanus, *Szálá*,/ płochy/ wściekły. *Mącz* 471d, 312b, 461a; *BielSpr* 61v.

W połączeniu szeregowym (1): Przeto [konie] zuchwiałe á nieobiedzzone/ ábo płochy/ [...] niechay będą z wojká wyrzucone *ModrzBaz* 110.

W przeciwstawieniach: »płochy ... łaskawy (2), stateczny«: Zafię gdy [*Aristipus*] był pytan iako fie vcżoni od nieuczonych dzieli, odpowiedział, iako łaskawi koniowie od płochych. *BielŻyw* 58; *SienLek* 174; *WyprPl* B3v.

W porównaniach (2): *BielKron* 312; młodości iego [człowieka] Trzebá pilnie przeŝtrzegáć by źrzebcá płochego. *RejZwierc* 29v.

Przen (2) : Iedno fie teź trzebá lámemu pánu o tho przyczynić/ áby temu fláchetnemu rozumowi tego płochego źrzebcá [przyrodzenie] obieździć dopomogł *RejZwierc* 155.

Szereg: »zajęczy i płochy« (1): Boiaźń ieft áffekt záięczy y płochy *KlonFlis* B.

4. *Zły, niekorzystny (18)* : *RejRozpr* K2v; *RejRozm* 395; *RejKup* p8; Czemućcie ták płochych mylli? [...] załz niewiecie iż [...] / po nieŝczęściu bywa łzczęćcie. *BielKron* 129; Bárzo w łumnieniu w ten czás łpráwá płocha/ Gdy przyrodzenie w roŝkołzach fie kocha. *RejZwierc* 223; *KochPs* 162.

W charakterystycznych połączeniach: *płocha myśl, sprawa (5)*.

Wyrażenie: »płocha rada« [szyk 9:2] (11): *RejRozpr* D2; Och och tocz płocha rada/ znać z nie mądrey głowy *RejJóz* Ev, D, Ev; *BielKron* 55v, 399; *BielKronCies* Mmmm3; *MycPrz* II B2v; Ale iefliby poŝpolłtwo famo fię rządzilo/ płochą rádá [temeritate] fię łpráwuiać/ [...] / tedy ono Páńłtwo zowá *Dymokratia*/ to ieft poŝpolitego człowieká pánowanie. *ModrzBaz* 3v; *KochPs* 161; *BielSjem* 9.

a. *Negatywny, wyrażający niską ocenę (1)* :

Wyrażenie: »płochy rozsádek« = *zła opinia (1)*: A to fie włyŝtko działo [...] dla złego wyrozumienia/ y płochego rozsádku o vmyŝle onych ktorzy co piłmem łwoim ná łwiatło wydawaiá. *StryjKron* A6.

5. *Marny, nic niewart (1)* :

Przysłowia: Dworu y Harczerzow co trochę przyięto y ta trocha płocha roziedzda się, ze skarbu nie są pewni swey płacy. *ActReg* 124;

[A Ponieważ żywot náłz ieft thák krotki/ by wźdy ále tá krotkość pewna byłá/ á ten włyŝtek tzás moglichmy mieć beŝpiezny [...] iefztzeby wźdy byłá znoŝnieyŝza mizeria náłzá: leć iáko ono mowia/ y tá trochá y tá płochá. *LGranWarszZwierc* 33].

Synonimy: 1. *chwiejący się, lekki, lekkomyślny, niepewny, nierozmyślny, nierozważny, niestały, niestateczny, nietrwały, nieustawiczny, odmienny, pierzchliwy, wartogłowy*; 2. *bojaźliwy, bojaźny, bojący się, drżący, lękliwy, niespokojny, pierzchliwy*; 3. *dziki, szalony*; 4. *zły*; 5. *marny*.

Cf **NIEPŁOCHY**